

P i o t r G u t o w s k i

Krótki życiorys intelektualny Wilfrida Sellarsa

Słowa kluczowe: *K. Ajdukiewicz, J. Bremer, A. Chrudzimski, H. Feigl, R.W. Sellars, W. Sellars, T. Szubka, życiorys intelektualny*

Wilfrid Sellars urodził się 20 maja 1912 r. w Ann Arbor w stanie Michigan. Jego rodzice byli z urodzenia Kanadyjczykami mieszkającymi w USA: ojciec Roy Wood Sellars (1880–1973) uczył filozofii w University of Michigan, a matka Helen Maud Stalker Sellars (zm. 1962) zajmowała się głównie domem oraz wychowywaniem dzieci (syna i młodszej córki), ale miała także zainteresowania naukowe: przełożyła m.in. z francuskiego książkę socjologa Célestina Bouglé – jednego ze współpracowników Émile’a Durkheima – o ewolucji wartości (Bouglé 1926). Wilfrid wspomina siebie jako dziecko niełatwo nawiązujące przyjaźnie, od wczesnego dzieciństwa zagłębiające się w świecie książek. Jako szczęśliwe okoliczności, dzięki którym następowały jakościowe skoki w jego intelektualnym rozwoju, przywołuje zmiany szkół, uczelni i miejsc pracy¹.

W czasie edukacji na poziomie podstawowym i średnim kilkakrotnie zmieniał szkoły w USA. Uczył się też przez dwa lata we Francji, najpierw rok w paryskim Lycée Maigne, a po kilkuletniej przerwie na kontynuację nauki w ojczyźnie w Lycée Louis le Grand w klasie matematycznej z obszernym programem w zakresie nauk ścisłych. Jeszcze więc przed ukończeniem 18 lat

Piotr Gutowski, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Filozofii, Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: piotr.gutowski@kul.pl, ORCID: 0000-0002-9105-4973. Niniejszy tekst jest nieco zmienioną wersją pierwszej części mojego „Wprowadzenia” do polskiego przekładu książki Sellarsa *Nauka, percepcja, rzeczywistość* (Gutowski 2023).

¹ W kwestiach faktograficznych opieram się głównie na *Autobiographical Reflections* Sellarsa (1975a).

miał okazję zapoznania się z systemem edukacji oraz z kulturą i sytuacją polityczną we Francji, a także w Niemczech, gdzie przed powrotem do USA przez pół roku uczył się języka niemieckiego, słuchał wykładów na Uniwersytecie Monachijskim i przyglądał się fatalnym skutkom kryzysu społeczno-politycznego w tym kraju.

Choć filozofią zajmował się profesjonalnie ojciec Wilfrida, to nie on był jego pierwszym przewodnikiem po filozofii, lecz żydowski kolega z czasu nauki w Lycée Louis le Grand, który wprowadził go w środowisko marksistów o orientacji antystalinowskiej, rozkwitające na podłożu ówczesnego potężnego kryzysu gospodarczego wywołanego krachem na giełdzie w październiku 1929 r. Z tego właśnie powodu jego pierwszymi poważnymi lekturami z filozofii były prace „Marksa, Engelsa i Lenina oraz, ogólnie biorąc, *quasi-filozoficzna polemiczna literatura wypełniająca krwiobieg francuskich intelektualistów*” (Sellars 1975a, s. 279). Pierwsze filozoficzne fascynacje Wilfrida uległy modyfikacji po krótkiej wizycie ojca we Francji w 1930 r., w przerwie wakacyjnych kursów na swojej uczelni w USA, które prowadził, żeby pokryć wydatki związane z europejskim wykształceniem syna. Pod jego wpływem Wilfrid odrzucił marksizm, ale zachował jeszcze pewne elementy heglizmu. Przejął też od ojca część poglądów filozoficznych, wokół których budował później własną filozofię.

Roy Wood Sellars był znaną postacią w amerykańskim środowisku filozoficznym, wiązaną głównie z nurtem krytycznego realizmu, ale jego poglądy wzięte w całości niełatwo dają się podporządkować jakiejś jednej szkole filozoficznej. W swoich licznych książkach² i artykułach za punkt wyjścia obrał kwestie epistemologiczne, które wiązał z metafizyką nieredukcyjnego materializmu. Akcentował ciągłość, jaka zachodzi między naukowym a potocznym obrazem świata: uważał, że choć ten pierwszy daje bliższy prawdzie obraz rzeczywistości, to ten drugi nie jest całkiem fałszywy. Podkreślał też istotne powiązania między uprawianiem filozofii i znajomością historii filozofii. Roy Wood Sellars był socjalistą, odrzucającym jednak marksistowską ideę rewolucji, ateistą i sygnatariuszem (wraz z 33 innymi intelektualistami) *Manifestu Humanistycznego* z 1933 r., który – w przeciwieństwie do późniejszych dokumentów o tej samej nazwie – proponował humanizm jako rodzaj *religii* przyszłości³. Łączenie przez Sellarsa-seniora ateizmu z religią wiązało się

² Najważniejsze z nich to: *Critical Realism* (1916), *The Next Step in Religion* (1918), *Evolutionary Naturalism* (1922), *The Principles and Problems of Philosophy* (1926), *Reflection on American Philosophy from Within* (1969).

³ Manifest ten, określany obecnie jako *Manifest Humanistyczny I*, w 15 punktach dookreślał podstawy owej religii przyszłości. Miała się ona opierać m.in. na przekonaniu, że świat istnieje sam z siebie i nie jest stworzony, że człowiek jest częścią natury i pojawił się w wyniku ciągłego procesu, że należy odrzucić dualizm umysłu i ciała oraz wszelki supranaturalizm, że przyszła religia winna uzgadniać swoje cele z wynikami nauk, a na dawniejsze religie należy spoglądać

z jego przekonaniem, że impuls religijny jest istotny w dziejach ludzkości, ale tradycyjne religie muszą zostać zreformowane i powiązane z wiedzą naukową.

Można powiedzieć, że Wilfrid przejął dużą część poglądów swojego ojca, ale dostarczył im nowych, oryginalnych uzasadnień. Próbując wiązać naukowy i naoczny obraz świata, wykorzystał zwrot lingwistyczny w filozofii i tezę o pierwszeństwie języka przed myślą (por. O'Shea 2007, s. 28). Ostatecznie to społecznie ukonstytuowany język będzie dla niego węzłem łączącym oba te światy, co nie znaczy jednak, że będą one miały jednakowy status metafizyczny. Wilfrid nie podzielał natomiast przekonania ojca o *religijnym* charakterze humanizmu; nie nazwie też swojej filozofii materializmem, lecz pozostanie przy nazwie „naturalizm”. Podkreślał jednak, że teizm pozostawał dla niego ważnym i trwałym, choć negatywnym, punktem odniesienia:

Nigdy nie doświadczyłem teologicznych niepokojów, które pchnęły tak wiele osób w stronę filozofii i które przyczyniają się do zniekształcania jej w świecki substytut religii. Jako ateista drugiego pokolenia byłem zupełnie wolny [od czegoś takiego] i przez lata czerpałem wielką intelektualną przyjemność ze zgłębiania pokrewnych zagadnień teologicznych na zajęciach i w prywatnych dyskusjach (Sellars 1975a, s. 281).

Po powrocie do USA Wilfrid Sellars podjął studia w Ann Arbor w University of Michigan – uczelni, na której wykładał jego ojciec. Uczęszczał na zajęcia z matematyki, ekonomii i filozofii oraz kontynuował naukę języka francuskiego. Zaangażował się też w ruch socjalistyczny, co zapewne było inspirowane tradycją rodzinną, ale także w dużej mierze rozległymi skutkami ówczesnego kryzysu ekonomicznego, jakie zaobserwował we Francji, w Niemczech i w USA. Swoje poglądy polityczne z tamtych lat opisuje jako lewicowe, lecz zdecydowanie niepochovalające komunizmu stalinowskiego i roli komunistów w Niemczech, którzy – jak sądził – swoją postawą przyczynili się do objęcia władzy przez Hitlera.

Spśród zajęć filozoficznych, jakie w tamtym czasie kształtowały jego umysł, wspomina te prowadzone przez Coopera Harolda Langforda, amerykańskiego filozofa analitycznego i logika matematycznego, na temat empiryzmu Locke'a, Berkeley'a i Hume'a. Langford, który był też znawcą filozofii George'a Edwarda Moore'a, dużo czasu poświęcał omawianiu jego poglądów i stylu analizy filozoficznej. Sellars był pod dużym wrażeniem wysokich standardów precyzji i jasności tego typu analiz, zaznacza jednak, że nie zgadzał się z rezultatami analiz Moore'a i że zarówno wówczas, jak i w czasie pisania uwag autobiograficznych pozostał sceptyczny w kwestii możliwości adekwatnego przekładu kluczowych pojęć filozoficznych na język logiki formalnej. Doceniał jednak także potencjał „nowej logiki”, jak ją nazywał (głównie logiki

z perspektywy badań historycznych i antropologicznych. Zob. <https://americanhumanist.org/what-is-humanism/manifesto1/> [23.07.2024].

modalnej), z którą zapoznał się dzięki podręcznikowi *Symbolic Logic* autorstwa Clarence'a Irvinga Lewisa i zajęciom Langforda.

Inną postacią z czasu studiów w Michigan University, którą wspomina Sellars, był Dewitt H. Parker. Zajmował się on głównie estetyką i etyką, wówczas mniej interesującą dla młodego studenta, ale prowadził też seminarium z coraz bardziej fascynującej dla Wilfrida metafizyki. Przedmiotem seminarium było między innymi zagadnienie czasu, dla którego pretekstem był znany artykuł Johna McTaggarta o nierealności czasu. Sellars postanowił napisać pracę semestralną na ten temat i – jak wspomina – po raz pierwszy wówczas uświadomił sobie, że filozofia nie jest zbiorem już dawniej sformułowanych rozwiązań, które należy jedynie poznać i poddać ocenie, ale „niedokończonym dialogiem, w którym i ja sam mogę mieć coś do powiedzenia” (Sellars 2007, s. 281).

Jeszcze innym nauczycielem Sellarsa był Andrew Paul Ushenko, który zajmował się filozofią fizyki i filozofią czasu w duchu ewentyzmu czy nawet procesualizmu. Sellars wspomina dyskusje z nim, w trakcie których bronił stanowiska przeciwnego, a mianowicie substancjalizmu inspirowanego Arystotelesowską metafizyką: uważał, że „rzeczy nie mogą składać się ze zdarzeń, ponieważ zdarzenia są zmianami rzeczy” (Sellars 1975a, s. 282). W jego dojrzalej filozofii substancjalizm stanie się ontologią świata zjawiskowego, a najbardziej prawdopodobną ontologią świata odsłanianego stopniowo przez naukę będzie ontologia „absolutnych procesów”.

Sellars samokrytycznie stwierdza, że w trakcie studiów w Ann Arbor znajdował się w kleszczach empirystycznego „abstrakcjonizmu”, czyli błędnego przekonania, że pojęcia kategoriałne powstają na zasadzie abstrakcji z tego, co „dane”. Późniejsze odrzucenie tego poglądu przybliżyło go do filozofii Kanta, w którą został wprowadzony przez Marviną Farbera w University of Buffalo (obecnie SUNY Buffalo), gdzie przeniósł się na studia magisterskie zaraz po ukończeniu studiów licencjackich w University of Michigan w 1933 r. Marvin Farber był pierwszą znaczącą osobą wprowadzającą fenomenologię w USA, zanim później uczynili to powojenni imigranci z Europy zatrudnieni w New School for Social Research, tacy jak Alfred Schütz i Aron Gurwitsch. Farber studiował u Edmunda Husserla, Martina Heideggera, Heinricha Rickerta i dobrze znał także filozofię Kanta. Sellars pisze:

Marvin Farber był moim przewodnikiem w pierwszej dokładnej lekturze *Krytyki czystego rozumu* i wprowadził mnie do [fenomenologii] Husserla. Łączył on najwyższy szacunek dla struktury Husserlowskiej myśli z równie mocnym przeświadczeniem, że tę strukturę można zinterpretować w sposób naturalistyczny. [Ta myśl] wywarła największy wpływ na moją późniejszą strategię filozoficzną (Sellars 1975a, s. 283).

Można domniemywać, że studia nad tradycją kantowską i fenomenologiczną utwierdziły Sellarsa w przekonaniu, że naturalistyczna obrona naukowego

obrazu świata nie może iść z w parze z deprecjacją poznania zdroworozsądkowego i języka potocznego, które jednak potrzebują odpowiedniej filozoficznej interpretacji.

Jesienią 1934 r. Sellars otrzymał stypendium Rhodesa (m.in. za osiągnięcia sportowe) na odbycie studiów magisterskich na Uniwersytecie Oksfordzkim. Poradzono mu jednak, aby zamiast na studia magisterskie zapisał się na studia licencjackie, które wówczas w tej uczelni – podobnie jak obecnie w Polsce – miały znacznie bogatszy i solidniejszy program nauczania. Wybrał interdyscyplinarny kierunek łączący filozofię, politykę i ekonomię (znany pod akronimem PPE), zainicjowany w latach 20. XX wieku w Oksfordzie, a obecnie oferowany przez wiele uczelni na całym świecie. Dzięki licznym obowiązkowym lekturom i nauczaniu tutorialnemu, polegającemu na systematycznych, zwykle indywidualnych, rozmowach z profesorami, pogłębiał głównie zagadnienia filozoficzne, o których miał już ogólną wiedzę. Jednocześnie w nowym środowisku starał się testować i rozwijać swoje własne, wstępne idee filozoficzne, zogniskowane wokół intuicji naturalistycznej, ale uwzględniające znaczenie świata zjawiskowego (jednak w taki sposób, aby uniknąć sceptycyzmu i zbyt bliskich koneksji z idealizmem). Sellars wspomina, jako szczególnie cenne, tutoriale z Williamem Gauldem MacLaganem, który poddawał krytyce jego idee i argumenty oraz skłaniał do ich precyzacji. Zauważa jednak, że nie przekonywał go ideał jasności i wyrazności w wersji proponowanej przez Moore'a, ponieważ realizowany był za cenę rezygnacji z adekwatności rozumianej jako usytuowanie szczegółowych rozważań w szerszej perspektywie. Pod tym względem, a także z uwagi na osadzanie problemów filozoficznych w kontekście naukowym, odpowiadała mu bardziej systematyczna filozofia Charlie'ego Dunbara Broada, mająca w środowisku filozofów analitycznych opinię mało wnikliwej i schematycznej.

Ze wspomnień Sellarsa wynika, że studia w Oksfordzie przyczyniły się do uświadomienia mu trudności, jakie dla naturalisty rodzą problemy wysuwane przez dualistów i idealistów w różnych obszarach filozofii. Na przykład pociągała go intuicjonistyczna etyka, bardziej w wersji Harolda Arthura Pricharda niż Moore'a, ale zdał sobie sprawę, że niełatwo było ją zinterpretować w sposób naturalistyczny. Jednocześnie bliski naturalizmowi emotywizm – we wcześniejszej wersji, jaka wówczas się pojawiła – praktycznie eliminował pojęcia i rozumowania moralne ze sfery racjonalnych dociekań, co wydawało mu się niedopuszczalne. Wąsko pojęty empiryzm pozostawał spójny z naturalizmem, ale przeczył bliskiemu Sellarsowi realizmowi w sprawie modalności logicznych, kauzalnych i deontologicznych. Z perspektywy wpływowego w całej filozofii nowożytnej, ale szkodliwego – jak sądził – kartezyjańskiego dualizmu psychofizycznego i powiązanego z nim dualizmu idei i rzeczy, coraz bardziej atrakcyjne wydawały mu się koncepcje Thomasa Reida oraz Immanuela Kanta, którym jednak należało, jego zdaniem, nadać naturalistyczny charakter.

Krytykę czystego rozumu studiował pod okiem Henry'ego Habberleya Price'a jako tutora w New College – wspomina, że pomysły, jakie zrodziły się podczas tej lektury Kanta, miały kluczowe znaczenie dla jego książki *Science and Metaphysics. Variations on Kantian Themes* (1968), stanowiącej całościową próbę wykładu jego poglądów filozoficznych. W późniejszym okresie Sellars będzie usiłował znaturalizować kantyzm przez utożsamienie całego porządku konceptualnego z aspektami przyrodniczego porządku przyczynowego. Inny kłopot dla naturalisty zawierał się w pytaniu, jak uniknąć platonizmu, sugerowanego między innymi przez rozróżnienie aktu i treści umysłowej czy aktu i jego przedmiotu, bo owa treść czy przedmiot muszą zachowywać tożsamość u komunikujących się ze sobą podmiotów. Platonizm miał proste wyjaśnienie tej tożsamości i w tamtym czasie był znany w postaci Meinongowskiego pluralizmu ontologicznego. Sellars pisze, że jego późniejsze rozwiązanie tego problemu wiązało się z utożsamieniem myśli z językiem.

Choć podkreśla, że podczas studiów w Oksfordzie przyjął postawę przylgania się różnym konkurencyjnym stanowiskom w filozofii, to kluczowy jest fakt, że odbywało się to z punktu widzenia zarysu jego własnych poglądów. Sellars pilnie studiował różne koncepcje historyczne, nie miał jednak temperamentu beznamietnego historyka filozofii, lecz filozofa, który starał się włączyć w wielowiekową dyskusję między wybitnymi myślicielami, z przeświadczeniem, że ma ona racjonalny charakter i że można zaproponować jakieś nowe, lepsze rozwiązania.

Wiosną 1936 r. zdał celująco egzaminy, ale uświadomił sobie, że oksfordzki licencjat, nawet jeśli da się łatwo zamienić na magisterium, może nie wystarczyć, aby uzyskać pracę w USA, o którą wówczas było bardzo trudno. Zapisał się więc w Oksfordzie na studia doktoranckie, z zamiarem napisania pracy o Kancie. Ta praca jednak nie powstała, bo po roku przeniósł się na Harvard University, gdzie po pierwszym semestrze zamierzał kontynuować studia doktoranckie. Nadarzyła się jednak wyjątkowa okazja zdobycia stałego zatrudnienia na uczelni. Stało się to dzięki wsparciu pracującego w Iowa University Herberta Feigla, którego Sellars spotkał już wcześniej i który znał prace jego ojca na temat krytycznego realizmu i ewolucyjnego naturalizmu. Właśnie Feigl zasugerował, aby zaprosić Wilfrida na rozmowę w sprawie pracy. Sellars uznał więc, że należy przerwać studia i zdobyć zatrudnienie, tym bardziej że niezależnie od tego, latem 1938 r. planował ożenić się z poznaną w Oksfordzie Mary Sharp (byli małżeństwem do jej śmierci w 1970 r.; później ożenił się ze swoją byłą studentką Susanną Felder Downie, młodszą od niego o 25 lat). Rozmowa przebiegła pomyślnie i w 1938 r. od semestru zimowego został adiunktem (*assistant professor*) na Wydziale Filozofii w Iowa University.

Owe dwa lata poprzedzające zatrudnienie obfitowały w kolejne ważne wydarzenia. W Oksfordzie najważniejsze z nich to uczestnictwo w seminarium prowadzonym przez Johna L. Austina i Isaiaha Berlina na temat książki

C.I. Lewisa *Mind and the World Order*, a w Harvardzie udział w zajęciach z teorii poznania z samym Lewisem, z filozofii współczesnej z Ralphem Bartonem Perrym, o Humie z Charlesem L. Stevensonem i na temat logicznego pozytywizmu (głównie filozofii Carnapa) z Willardem V.O. Quine'em. Sellarsa ciągle nurtowało pytanie, jak pogodzić własne naturalistyczne intuicje ze światem zjawiskowym, który nazwie później naocznym (lub – jak wolą inni polscy tłumacze – manifestującym się) i ze skłonnością do intuicjonizmu etycznego. Teraz odkrył prace Williama Frankena (kolegi swojego ojca z Wydziału Filozofii University of Michigan) i jego wersję intuicjonizmu uznał za najlepiej opracowaną. Skądinąd jednak wiadomo, że Frankena wyraźnie odcinał się od naturalizmu w etyce. Uwagę o Frankena można więc zinterpretować także jako stopniowe przesuwanie się sympatii Sellarsa z filozofii brytyjskiej na filozofię uprawianą w jego rodzinnym kraju. Ta, przynajmniej w niektórych obszarach, okazywała się jakościowo lepsza niż uprawiana w słynnych brytyjskich uczelniach.

Wydział Filozofii w University of Iowa składał się w tamtym czasie z trzech osób: Herberta Feigla, Herberta Martina i Wilfrida Sellarsa, a trzy lata później – po odejściu Feigla na uniwersytet w Minnesocie – dołączył do nich najpierw Gustav Bergmann z psychologiem behawioralnym Kurtem Lewinem oraz, nieco później, Everett W. Hall. Do obowiązków dydaktycznych Sellarsa należały początkowo wykłady z historii filozofii dla studentów humanistyki (*The School of Letters*). Prowadził też zajęcia zatytułowane „Filozofia człowieka” i „Filozofia w literaturze”, a z czasem także seminaria z teorii poznania, metafizyki, filozofii moralnej i na temat wybranych postaci z dziejów filozofii. Sellars podkreśla, jak wiele sam nauczył się z uczenia innych, oraz wskazuje na wagę historii filozofii dla tych, którzy zamierzają uprawiać filozofię:

W tamtym czasie studiowałem bardzo intensywnie dzieje filozofii, zwłaszcza greckiej i średniowiecznej, o których niewiele wiedziałem. Coraz bardziej przekonywałem się o wadze tego przedmiotu [...]. Od dłuższego czasu porzucono jednak badanie historycznych idei za pomocą współczesnych narzędzi pojęciowych, a przecież powinno to być zadaniem każdego pokolenia. Trzeba pamiętać, że wówczas nie tylko pomijano historię filozofii, lecz też prowadzono aktywną kampanię, aby ją wykreślić z obowiązkowych zajęć dla doktorantów, albo przynajmniej pomniejszyć jej znaczenie (Sellars 1975a, s. 290).

Jako ważne dla swojego rozwoju Sellars wspomina dyskusje z Feiglem, który początkowo był ortodoksyjnym pozytywistą i akceptował fenomenalizm, flirtując z tezą neutralnego monizmu, ale później starał się bronić naturalizmu i realizmu. Ten cel bliski był też Sellarsowi, który jednak próbował znaleźć miejsce dla takich idei jak konieczność kauzalna, wiedza syntetyczna *a priori*, intencjonalność czy intuicjonizm etyczny. Ów koncyliaryzm w stosunku do problemów wygenerowanych w nienaukowym, potocznym obrazie świata nie

odpowiadał jednak Feiglowi. Szczególną rolę w swoim rozwoju Sellars przypisuje seminariom, zarówno formalnym, jak i nieformalnym, odbywającym się co tydzień w domu Everetta Halla. Uczestniczyli w nich regularnie wszyscy członkowie wydziału, żarliwie dyskutując o problemach podejmowanych w najnowszej literaturze filozoficznej.

W czasie wojny, w latach 1943–1945 Sellars pełnił czynną służbę jako oficer rezerwy marynarki wojennej Stanów Zjednoczonych, najpierw w randze chorążego, a później porucznika – zajmował się między innymi szkoleniami zwalczania podwodnych statków wroga przez lotnictwo. W autobiografii poprzedza informację o wstąpieniu do wojska uwagę: „Zimą 1942 r. moje zaangażowanie w badania historyczne nie mogło już dalej maskować narastającego niepokoju o brak publikacji” (Sellars 1975a, s. 291). Być może więc wstąpienie do wojska – raczej nieuniknione – traktował jako swego rodzaju ucieczkę przed twardym wymogiem formułowanym wobec nauczycieli akademickich, aby prowadzili także badania naukowe zwieńczone odpowiednimi publikacjami. Natomiast Sellars rozpoczął swoją karierę akademicką w University of Iowa, mimo że jego studia, w trakcie których miał możliwość poznania wybitnych filozofów tamtego czasu, nie przyniosły jeszcze żadnych rezultatów w postaci publikacji. Nie powstała też jego praca doktorska. Komentując ten fakt w eseju autobiograficznym, Sellars wspomina o trudnościach z pisaniem:

[...] sprawdziłem się w każdym wymiarze życia akademickiego, z wyjątkiem pisania tekstów do publikacji. [Zakładałem], że to przyjdzie z czasem, ale niepokój związany z tą sprawą jeszcze przez wiele lat kładł się cieniem [na moich sprawach] (Sellars 1975a, s. 289).

Tę kwestię rozwiąże dopiero po wojnie, dzięki postanowieniu podjętemu i realizowanemu wspólnie z żoną, aby poświęcać pisaniu do dziesięciu godzin każdego dnia, nawet jeśli rezultatem tego wysiłku miałoby być zaledwie kilka zdań. Konsekwentna realizacja tego planu przyniosła dobre rezultaty zarówno Sellarsowi, jak i jego żonie, która już wcześniej zaczęła publikować krótkie opowiadania. Znowu przytoczę fragment autobiograficznego eseju, bo rzuca on światło na styl Sellarsa:

Zacząłem pisać tekst [...], pozwalając swobodnie toczyć się mojej myśli [...]. Następnie robiłem dopiski i krytyczne komentarze, po czym przepisywałem wszystko na nowo, powtarzając te czynności [...]. Po trzech miesiącach i dziesięciu wersjach zaczął się z tego wyłaniać artykuł *Realism and the New Way of Words*. Poprawianie dużych jego części stało się prawdziwym sposobem na życie. Dokonałem około siedemnastu znaczących poprawek, zanim ostatecznie [tekst] został opublikowany.

W końcu znalazłem właściwą strategię pisania. Jeśli, przynajmniej na początku, jego rezultatem był mocno zawity styl, to zrozumiałem, że poprawianie może być czymś przyjemnym i że nawet najbardziej niezgrabny szkic zaczyna być własnym życiem. Więcej czasu zajęło mi wcielenie oczywistej zasady, że kolejne wersje muszą się upraszczać i muszą też zawierać poprawki i uzupełnienia. Wkrótce odkryłem, że snucie przez mnie myśli w próżni [bez kon-

tekstu] sprawia, że wszystko, co pisałem, było idiosynkratyczne i pozostawało bez związku z tym, co mówili inni. Każdy mój pomysł wymagał dla jego podtrzymania nowej sieci, a poszukiwanie stałych punktów odniesienia stało się walką o spójność i kompletność. W efekcie każde zdanie *Realizmu* jest jak „kwiat w popękanym murze”⁴. Dostrzegłem, że najlepszym sposobem zakotwiczenia argumentów i uczynienia ich zrozumiałymi dla innych jest dialektyczne przeciwstawianie sobie historycznych stanowisk [...]. Nawet na papierze filozofia pozostaje tym, czym zawsze w istocie była: nieustającym dialogiem (Sellars 1975a, s. 292–293).

Pierwsza publikacja ukazała się w 1947 r. i zapoczątkowała obfity strumień artykułów, książek oraz antologii w kolejnych latach. Jak widać, Sellars ma świadomość wad swojego sposobu pisania, które zauważało wielu czytelników jego prac⁵. Chce jednak zarazem podkreślić, że nie jest to rezultatem powierzchowności czy pośpiechu, lecz wprost przeciwnie: głębokiego namysłu i wielokrotnych poprawek, których celem było dostarczenie istotnie nowego spojrzenia na zagadnienia filozoficzne podejmowane już przez wielkich myślicieli. I tak właśnie odbierali jego prace ci, którzy uważnie je czytali, doceniając w nich nie tylko to, że iskrzą się oryginalnymi pomysłami w różnych szczegółowych kwestiach, ale również to, że zawierają nowe spojrzenie na całą problematykę filozoficzną. Najważniejsze z tych prac, które ukazały się w postaci książek (będących najczęściej zbiorami artykułów), to – w układzie chronologicznym: *Science, Perception and Reality* (1963), *Philosophical Perspectives* (1967), *Science and Metaphysics: Variations on Kantian Themes* (1968 – rozbudowana i uzupełniona wersja oksfordzkich wykładów Johna Locke’a z roku akademickiego 1965/1966), *Essays in Philosophy and Its History* (1975b), *Naturalism and Ontology* (1979 – poszerzona wersja wykładów Johna Deweya z 1974 r.). Opublikowano też w postaci książkowej zbiory jego artykułów, wykładów i notatek: *Pure Pragmatics and Possible Worlds – The Early Essays of Wilfrid Sellars* (1980), *The Metaphysics of Epistemology: Lectures by Wilfrid Sellars* (1989), *Kant and Pre-Kantian Themes: Lectures by Wilfrid Sellars* (2002 – zapis wykładów Sellarsa o Kancie, Kartezjuszu, Locke’u, Spinozie i Leibnizu), *Kant’s Transcendental Metaphysics: Sellars’ Cassirer Lectures Notes and Other Essays* (2002), *Wilfrid Sellars Notre Dame Lectures 1969–1986* (2015, wydanie poprawione 2018).

Powojenne losy Sellarsa związane są już w sposób nieprzerwany z pracą naukową i dydaktyczną na uczelniach. W 1946 r. Sellars przeniósł się – za Feiglem – na University of Minnesota, gdzie w 1951 r. uzyskał stanowisko

⁴ Sellars nawiązuje do krótkiego, sześciowersowego „metafizycznego” wiersza Alfreda Tennysona z 1863 r. *Flower in the Crannied Wall*. Jego sens jest taki, że pełne zrozumienie, czym jest tytułowy „kwiat wyrwany ze splekanego muru”, prowadziłyby do odkrycia, kim jest Bóg i człowiek, a więc do rozwiązania zagadki wszechświata.

⁵ Na odpychający dla wielu czytelników sposób pisania Sellarsa zwraca uwagę m.in. W.A. deVries we wstępie do książki *Wilfrid Sellars* (deVries 2005, s. vii). Por. też Bernstein 1966a, s. 113–114; Wilczewska 2023, s. XXVII–LIII.

profesora, a w latach 1952–1959 był dziekanem tamtejszego Wydziału Filozofii. Owocem współpracy z Feiglem było założenie w 1950 r. „Philosophical Studies”, pierwszego amerykańskiego czasopisma poświęconego filozofii analitycznej. Rok wcześniej Sellars wydał – również z Feiglem – antologię *Readings in Philosophical Analysis*, a w 1952 wspólnie z Johnem Hosperssem *Readings in Ethical Theory*.

Z polskiej perspektywy warto zwrócić uwagę na pierwszą z tych antologii, która miała prezentować decydujący zwrot w filozofii, jaki nastąpił w pierwszej połowie XX wieku. Redaktorzy tomu upatrują źródeł tego zwrotu, po pierwsze, w filozofii uprawianej w Cambridge przez George’a E. Moore’a i Bertranda Russella oraz w logicznym pozytywizmie Koła Wiedeńskiego (Ludwig Wittgenstein, Moritz Schlick, Rudolf Carnap) wraz z naukowym empiryzmem grupy berlińskiej (Hans Reichenbach), po drugie, w zmierzających w podobnym kierunku nowszych tendencjach w filozofii amerykańskiej wyrastających z realizmu i pragmatyzmu, a po trzecie, „w relatywnie niezależnych osiągnięciach polskich logików” (Feigl, Sellars 1949, s. vi). W antologii znajduje się artykuł Alfreda Tarskiego *The Semantic Conception of Truth* oraz Kazimierza Ajdukiewicza *The Scientific World-Perspective* (Feigl, Sellars 1949, s. 182–188). O ile zamieszczenie pierwszego z tych tekstów było czymś oczywistym, to wybór drugiego jest bardziej zastanawiający. Jest to przekład krótkiego artykułu Ajdukiewicza *Die Wissenschaftliche Weltperspektive* (1935), a autorem przekładu jest Wilfrid Sellars. Zapewne więc on także był inicjatorem włączenia tekstu Ajdukiewicza do tej – jak się okazało – bardzo wpływowej antologii. Można domniemywać, że przypadły mu do gustu pewne zbieżności koncepcji Ajdukiewicza z jego własnymi ideami. Zbieżności te i możliwe wpływy Ajdukiewicza na Sellarsa analizuje Peter Olen w artykule *Ajdukiewicz and Sellars on World-Perspectives* (Olen 2020).

W latach 1959–1963 Sellars pracował na Wydziale Filozofii w Yale University, po czym od roku 1963 aż do śmierci w 1989 r. był profesorem na Wydziale Filozofii w University of Pittsburgh, gdzie w pełni rozwinął skrzydła, stając się szybko niekwestionowanym liderem tamtejszego środowiska filozoficznego – jego działalność zadecydowała też w znacznej mierze o rosnącej renomie całej pittsburskiej grupy filozofów. Tam też wypromował zdecydowaną większość, bo 32 spośród 47 doktorów, którzy w znacznej liczbie zasilili wydziały filozofii w USA i za granicą, oraz zainspirował swoimi dziełami, wykładami, seminariami i sokratejskimi dialogami wielu wybitnych myślicieli⁶. To oni dbali i ciągle dbają o to, aby Wilfrid Sellars znalazł odpowiednie miejsce w panteonie współczesnych filozofów.

⁶ James R. O’Shea wyróżnia w grupie doktorów Hectora-Neri Castañedę, Jaya Rosenberga i Paula Churchlanda, a do grupy osób zainspirowanych poglądami Sellarsa zalicza takich filo-

Warto wspomnieć jeszcze o tym, jak Sellarsa postrzegali jego przyjaciele i bliscy. Tutaj dobrym źródłem są wypowiedzi przyjaciół i uczniów przygotowane po jego śmierci i zebrane przez jego drugą żonę Susanne Felder Dawnie w 1990 r.⁷ Adolf Grünbaum nie szczędzi Sellarsowi komplementów jako największej gwiazdzie pittsburskiej filozofii, sprawiającej – zwłaszcza na tych, którzy go bliżej nie znali – wrażenie intelektualnego bramina zajętego jedynie własnym myślami. Jego zdaniem wrażenie to było całkowicie mylne, bo był on osobą w istocie nieśmiałą, ale nieunikającą towarzystwa. Gerald J. Massey pisze, że Sellars był raczej samotnikiem, który osobom postronnym wydawał się oschły i niedostępny, ale wzbudzał nadzwyczaj ciepłe uczucia i podziw u swoich uczniów i sekretarek. Dodaje też, że z wyjątkiem ostatnich lat życia, kiedy był zależny od innych, pozostawał sprawnym, wysportowanym mężczyzną, z którym, poza filozofią, można było rozmawiać o sporcie, polityce i zwłaszcza o ogrodnictwie. Robert Turnbull potwierdza fizyczną sprawność Sellarsa, który świetnie pływał i grywał w tenisa oraz pasjonował się sportem, szczególnie baseballlem. Zauważa, że umiał wraz z pierwszą żoną wydać sporo pieniędzy na nowoczesny kabriolet, ale trzymał też stary samochód, którym jeździł do ojca, aby nie być przez niego posądzonym o zbytnią rozrzutność. Podkreśla też, że w odniesieniu do uczniów spełniał rolę sprawnego menedżera, umiejętnie i nadzwyczaj skutecznie wspierającego ich w poszukiwaniu pracy na uczelniach.

W kilku pośmiertnych wspomnieniach powtarza się wzmianka o wytrwałości Sellarsa w dążeniu do uchwycenia sedna problemu, o intelektualnej uczciwości, przejawiającej się w próbie jak najbardziej życzliwego zrozumienia stanowisk opozycyjnych i w ciągłym poprawianiu także własnych koncepcji. Johanna Seibt, ostatni doktor wypromowany przez Sellarsa, pisze:

Zamiast przyjmować lub po prostu łączyć perspektywy, Sellars zawsze wybierał „trzecią drogę”, będącą rezultatem mediacji między różnymi intuicjami filozoficznymi. Podejście to było motywowane koncepcją dociekań filozoficznych jako zarówno głębokich, jak i moralnie prawych. W tej filozofii nie wystarczy po prostu stwierdzić, że pewne stanowisko zeszło na manowce, trzeba też pokazać, dlaczego kiedykolwiek mogło się wydawać, że jest słuszne. Dążenie do tego, aby „prześledzić błąd do jego korzeni i pokazać, dlaczego ci, którzy go bronią, zostali skłonieni do mówienia tak, jak mówią”, wyraża autentyczny szacunek Sellarsa dla jego rozmówców i zasługuje z naszej strony na taki sam podziw, jak pozytywnie wyartykułowana i dopracowana treść jego filozofii⁸.

zofów jak Bas van Fraassen, Ruth Millikan, Richard Rorty, Daniel Dennett, John McDowell, Gilbert Harman, David Lewis, William Lycan, Robert Brandom, Patricia Churchland, Laurence Bonjour, Michael Williams, Keith Lehrer (O'Shea 2007, s. 35).

⁷ Można je znaleźć na utworzonej 1995 r. stronie internetowej poświęconej Sellarsowi, pod adresem: <http://www.ditext.com/sellars/memorial.html> [24.07.2024].

⁸ <http://www.ditext.com/seibt/johanna.html> [24.07.2024].

Robert Brandom próbuje określić znaczenie Sellarsa w filozofii i pisze, że „Wilfrid Sellars jest największym filozofem amerykańskim od czasów Charlesa Sandersa Peirce’a. Jest najgłębszym i najbardziej systematycznym epistemologiem XX wieku”⁹, który wraz z Wittgensteinem przeformułował problemy, jakie nagromadziły się wokół kartezjańskiego dualizmu ciała i umysłu. On też, wraz z Wittgensteinem, Michaeliem Dummettem i Quine’em, umieścił język na miejscu, które dawniej zajmowała myśl, ale jako jedyny nie pozwolił na behawiorystyczną deprecjację myśli. Keith Lehrer zauważa natomiast, że „Sellars jest jednym z najważniejszych pisarzy filozoficznych stulecia, być może każdego stulecia, a także jednym z najwybitniejszych redaktorów filozofii stulecia, być może każdego stulecia”¹⁰. Oczywiście tego rodzaju wypowiedzi należy czytać ze świadomością, że lokują się one w funeralnej poetyce, gdzie dozwolony jest pewien rodzaj przesady w docenianiu zasług zmarłego¹¹.

Być może jednak rosnące od kilkunastu lat zainteresowanie filozofią Sellarsa, które wyraża się dużą liczbą publikacji na temat jego filozofii, wskazuje, że ta przesada nie jest zbyt wielka. Spośród licznych książek warto polecić przystępnie napisane wprowadzenie do całej filozofii Sellarsa pióra Willema A. deVriesa *Wilfrid Sellars* (2005). Funkcję dobrego przewodnika po filozofii Sellarsa może też spełnić monografia, której autorem jest James R. O’Shea: *Wilfrid Sellars: Naturalism with a Normative Turn* (2007). Podobny zamysł całościowego zarysowania filozofii Sellarsa zrealizowany został także w przystępny sposób przez Richarda Bernsteina w dwóch znacznie wcześniej napisanych artykułach: *Sellars’ Vision of Man-in-the-Universe I* (1966a) i *Sellars’ Vision of Man-in-the-Universe II* (1966b).

⁹ <http://www.ditext.com/brandom/brandom.html> [24.07.2024].

¹⁰ <http://www.ditext.com/sellars/index.html> [24.07.2024].

¹¹ Od tej poetyki nieco odbiega wspomnienie żony Sellarsa, Susanny Felder Downie (<http://www.ditext.com/sellars/felder.html>). Najpierw opisuje ona dość szczegółowo, jak poznała Wilfrida, i obdarza go komplementami, które pokrywają się z tymi, które wygłaszali jego uczniowie i znajomi: podkreśla zwłaszcza, że miał silną osobowość i lubił przebywać z równie silnymi ludźmi, których nie można łatwo urazić, ale w relacjach ze słabszymi nie chciał demonstrować swojej przewagi, a jeśli to się zdarzało, nie był z tego zadowolony. Zwraca też uwagę, że był przede wszystkim nauczycielem i że najlepsze jego pomysły rodziły się w trakcie zajęć, rozmów i dyskusji. Następnie jednak Downie dość obcesowo dystansuje się od naturalizmu Sellarsa, podkreślając ontologiczne pierwszeństwo umysłu przed materią. Powołuje się na swoje doświadczenia z medytacji transcendentalnej i praktykowania radza jogi oraz nawiązuje do wiary w reinkarnację. Na koniec odnosi się do ostatnich lat życia męża i stwierdza, że Wilfrid nie umarł ze starości, lecz zabiło go nadużywanie alkoholu, który towarzyszył mu przez całe życie, ale w ostatnich latach w ilościach, które doprowadziły do destrukcji organizmu. Próbuje też wskazać rodzinne i społeczne przyczyny tej sytuacji, a więc to, że rodzice Sellarsa już dziewięcioletniemu synowi podawali alkohol do posiłków i że czasy prohibicji skłaniały ludzi do picia alkoholu jako formy kontestacji władzy. Trudno kwestionować podane przez żonę Sellarsa fakty, ale ich przyczyny mogły być inne lub o wiele bardziej złożone.

Szerszego spojrzenia na miejsce Sellarsa w filozofii analitycznej dostarcza artykuł Tadeusza Szubki *Filozofia analityczna a pragmatyzm* (2011), a oddziaływanie filozofii Sellarsa na jego najważniejszych kontynuatorów omawia książka Chaunceya Mahera, *The Pittsburgh School of Philosophy: Sellars, McDowell, Brandom* (2012). Interesujące jest spojrzenie na dorobek Sellarsa z perspektywy dwóch najbardziej znanych jego kontynuatorów, Roberta B. Brandoma (*From Empiricism to Expressivism: Brandom Reads Sellars*, 2015) i Johna McDowella (*Having the World in View: Essays on Kant, Hegel, and Sellars*, 2009). Nie sposób tu wymienić wszystkich ważnych prac o Sellarsie, ale informacje o nich znajdują się w aktualizowanym co jakiś czas haśle *Wilfrid Sellars* autorstwa deVriesa w internetowej *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (<https://plato.stanford.edu/entries/sellars/>).

Polska literatura na temat Sellarsa nie jest zbyt rozległa, jednak dotyka najważniejszych punktów jego filozofii. Największą liczbę tekstów opublikował Józef Bremer, który obronił w Niemczech doktorat o Sellarsie, opublikowany później jako *Rekategorisierung statt Reduktion. Zu W. Sellars' Philosophie des Geistes* (1997). Oprócz prac po niemiecku i angielsku: *W. Sellars' modifizierte Identitätstheorie* (1998), *W. Sellars' Semantical Solution of the Mind-Body Problem* (2000), *Wilfrid Sellars' Analyse der moralischen Urteile* (2004), Bremer opublikował też dwa artykuły po polsku: *Dwa obrazy świata: manifestujący się i naukowy* (2012) oraz *Wilfrida Sellarsa krytyka mitu danych w świetle współczesnych teorii fundacjonalistycznych* (2007).

Kilka ważnych artykułów po polsku napisał Tadeusz Szubka, np. *Poznanie i byt. Z epistemologii Wilfrida Sellarsa* (2002 – jest to jedna z najlepszych znanych mi interpretacji artykułu *Byt a byt poznawany*, wchodzącego w skład *Nauki, percepcji, rzeczywistości*; Sellars nawiązuje w nim do arystotelesowsko-tomistycznej koncepcji poznania, próbując dostosować ją do swoich naturalistycznych intuicji) czy *Wilfrid Sellars a Richard Rorty. Przyczynek do biografii intelektualnej* (2011). Warte odnotowania są też artykuły Szubki *Wilfrid Sellars and the Two Images of the World* (2019) i *Wilfrid Sellars as an Analytic Philosopher* (2020).

Inne teksty dotyczące bezpośrednio filozofii Sellarsa, jakie udało mi się zidentyfikować, to: Arkadiusz Chrudzimski, *Filozoficzny „mit danych”* (1998a), *Wilfrida Sellarsa krytyka „mitu danych”* (1998b); Michał Bochen, *Epistemiczna wartość doświadczenia zmysłowego* (2019); Maria Matuszkiewicz, *Funkcja i struktura – dwie koncepcje języka w filozofii Wilfrida Sellarsa* (2016); czy Tomasz Zarębski, *Sellars i McDowell o percepcji i wiedzy empirycznej* (2010).

Warto też zauważyć, że jedna z ważnych i często cytowanych prac zbiorowych na temat Sellarsa (brak w niej polskich autorów) ukazała się w serii wydawniczej „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and Humanities”: mowa o książce pod redakcją Michaela P. Wolfa i Marka N. Lance’a *The Self-*

-*Correcting Enterprise: Essays on Wilfrid Sellars* (2006). Ponadto dwa artykuły o relacji pewnych koncepcji Sellarsa do proponowanych przez McDowella ukazały się w polskim czasopiśmie „Diametros” (deVries 2011; Hanna 2011).

Bibliografia

- Ajdukiewicz K. (1949), *The Scientific World Perspective*, przeł. W. Sellars, w: H. Feigl, W. Sellars (red.), *Readings in Philosophical Analysis*, New York: Appleton, s. 182–188; (oryg. *Die Wissenschaftliche Welterperspektive*, „Erkenntnis” 1935, t. 5, s. 22–30; wersja polska: *Naukowa perspektywa świata*, „Przegląd Filozoficzny” 1934, t. 37, s. 409–416; przedruk w: K. Ajdukiewicz, *Język i poznanie*, t. I, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1985, s. 215–221).
- Bernstein R. (1966a), *Sellars’ Vision of the Man-in-the-Universe, I*, „The Review of Metaphysics” 20 (1), s. 113–114.
- Bernstein R. (1966b), *Sellars’ Vision of the Man-in-the-Universe, II*, „The Review of Metaphysics” 20 (2), s. 290–316.
- Bochen M. (2019), *Epistemiczna wartość doświadczenia zmysłowego*, „Kultura i Wartości” 27, s. 191–211.
- Bouglé C. (1926), *The Evolution of Values: Studies in Sociology*, przeł. H.S. Sellars, New York: Henry Holt.
- Brandom R.B. (2015), *From Empiricism to Expressivism: Brandom Reads Sellars* Cambridge – London: Harvard University Press.
- Brandt S., Breuning A. (red.) (2020), *Wilfrid Sellars and Twentieth-Century Philosophy*, New York – London: Routledge.
- Bremer J. (1970), *Rekategorisierung statt Reduktion. Zu W. Sellars’ Philosophie des Geistes*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Bremer J. (1998), *W. Sellars’ modifizierte Identitätstheorie*, „Forum Philosophicum” 3, s. 157–183.
- Bremer J. (2000), *W. Sellars’ Semantical Solution of the Mind-Body Problem*, „Forum Philosophicum” 5, s. 177–199.
- Bremer J. (2004), *Wilfrid Sellars’ Analyse der moralischen Urteile*, w: F.J. Bormann, Ch. Schröer (red.), *Abwägende Vernunft. Praktische Rationalität in historischer, systematischer und religionsphilosophischer Perspektive*, Berlin: Walter de Gruyter, s. 329–342.
- Bremer J. (2007), *Wilfrida Sellarsa krytyka mitu danych w świetle współczesnych teorii fundacjonalistycznych*, w: M. Hetmański (red.), *Epistemologia współcześnie*, Kraków: Universitas, s. 405–414.
- Bremer J. (2012), *Dwa obrazy świata: manifestujący się i naukowy*, „Roczniki Filozoficzne” 60 (1), s. 27–49.
- Chrudzimski A. (1998a), *Filozoficzny „mit danych”*, „Edukacja Filozoficzna” 26, s. 5–20.
- Chrudzimski A. (1998b), *Wilfrida Sellarsa krytyka „mitu danych”*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 1 (25), s. 73–90.

- deVries W.A. (2005), *Wilfrid Sellars*, New York: Routledge.
- deVries W.A. (2011), *Sellars vs. McDowell on the Structure of Sensory Consciousness*, „Diametros” 27, s. 47–63.
- deVries W.A. (2021), *Wilfrid Sellars*, w: E.N. Zalta (red.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Fall Edition, <https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/sellars/>.
- Feigl H., Sellars W. (red.) (1949), *Readings in Philosophical Analysis*, New York: Appleton.
- Gutowski P. (2023), *Wilfrid Sellars: życie i „system” filozoficzny*, w: W. Sellars, *Nauka, percepcja, rzeczywistość*, przeł. S. Wilczewska, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. VII–XXXVI.
- Hanna R. (2011), *The Myth of the Given and the Grip of the Given*, „Diametros” 27, s. 25–46.
- Maher Ch. (2102), *The Pittsburgh School of Philosophy: Sellars, McDowell, Brandom*, London: Routledge.
- Matuszkiewicz M. (2016), *Funkcja i struktura – dwie koncepcje języka w filozofii Wilfrida Sellarsa*, „Hybris” 35, s. 132–155.
- McDowell J. (2009), *Having the World in View: Essays on Kant, Hegel, and Sellars*, Cambridge – London: Harvard University Press.
- O’Shea J.R. (2007), *Wilfrid Sellars: Naturalism with a Normative Turn*, Cambridge: Polity Press.
- Olen P. (2020), *Ajdukiewicz and Sellars on World-Perspectives* w: S. Brandt, A. Breuning (red.), *Wilfrid Sellars and Twentieth-Century Philosophy*, New York – London: Routledge, s. 59–74.
- Sellars R.W. (1916), *Critical Realism: A Study of the Nature and Conditions of Knowledge*, Chicago – New York: Rand McNally and Company.
- Sellars R.W. (1918), *The Next Step in Religion*, New York: Macmillan.
- Sellars R.W. (1922), *Evolutionary Naturalism*, Chicago: Open Court.
- Sellars R.W. (1926), *The Principles and Problems of Philosophy*, New York: Macmillan.
- Sellars R.W. (1969), *Reflection on American Philosophy from Within*, Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Sellars W. (1963), *Science, Perception and Reality*, New York – London: Routledge & Kegan Paul – The Humanities Press.
- Sellars W. (1967), *Philosophical Perspectives*, Springfield: Charles C. Thomas.
- Sellars W. (1968), *Science and Metaphysics: Variations on Kantian Themes*, New York: Humanities Press.
- Sellars W. (1975a), *Autobiographical Reflections*, w: H.N. Castañeda (red.), *Action, Knowledge and Reality: Critical Studies in Honor of Wilfrid Sellars*, Indianapolis: The Bobbs-Merrill Company, s. 277–293.
- Sellars W. (1975b), *Essays in Philosophy and Its History*, Dordrecht: D. Reidel.
- Sellars W. (1979), *Naturalism and Ontology*, Atascadero: Ridgeview Publishing.
- Sellars W. (1980), *Pure Pragmatics and Possible Worlds: The Early Essays of Wilfrid Sellars*, red. J.F. Sicha, Atascadero: Ridgeview Publishing.
- Sellars W. (1989), *The Metaphysics of Epistemology: Lectures by Wilfrid Sellars*, red. P.V. Amaral, Atascadero: Ridgeview Publishing.

- Sellars W. (2002a), *Kant and Pre-Kantian Themes: Lectures by Wilfrid Sellars*, red. P.V. Amaral, Atascadero: Ridgeview Publishing.
- Sellars W. (2002b), *Kant's Transcendental Metaphysics: Sellars' Cassirer Lectures Notes and Other Essays*, red. J.F. Sicha, Atascadero: Ridgeview Publishing.
- Sellars W. (2015), *Wilfrid Sellars Notre Dame Lectures 1969–1986*, red. P.V. Amaral, Atascadero: Ridgeview Publishing; wyd. 2 poprawione: red. P.V. Amaral, D. Landy, Atascadero: Ridgeview Publishing 2018.
- Sellars W. (2023), *Nauka, percepcja, rzeczywistość*, przeł. S. Wilczewska, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sellars W., Hospers J. (red.) (1952), *Readings in Ethical Theory*, New York: Appleton-Century-Crofts.
- Szubka T. (2002), *Poznanie i byt. Z epistemologii Wilfrida Sellarsa*, „Roczniki Filozoficzne” 50 (1), s. 439–457.
- Szubka T. (2011a), *Filozofia analityczna a pragmatyzm*, „Studia Philosophica Wratislaviensia” 6 (3), s. 7–36.
- Szubka T. (2011b), *Wilfrid Sellars a Richard Rorty. Przyczynek do biografii intelektualnej*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 3 (79), s. 75–82.
- Szubka T. (2019), *Wilfrid Sellars and the Two Images of the World*, „Ruch Filozoficzny” 75 (2), s. 131–144.
- Szubka T. (2020), *Wilfrid Sellars as an Analytic Philosopher*, w: S. Brandt, A. Breuning (red.), *Wilfrid Sellars and Twentieth-Century Philosophy*, New York – London: Routledge, s. 95–109.
- Tarski A. (1949), *The Semantic Conception of Truth*, w: H. Feigl, W. Sellars (red.), *Readings in Philosophical Analysis*, New York: Appleton, s. 341–374.
- Wilczewska S. (2003), *Słowo od tłumacza*, w: W. Sellars, *Nauka, percepcja, rzeczywistość*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. XXVII–LIII.
- Wolf M.P., Lance M.N. (red.) (2006), *The Self-Correcting Enterprise: Essays on Wilfrid Sellars*, Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and Humanities, Amsterdam – New York: Rodopi.
- Zarębski T. (2010), *Sellars i McDowell o percepcji i wiedzy empirycznej*, w: R. Konik, D. Leszczyński (red.), *Percepcja. Między estetyką a epistemologią*, Wrocław: Studia Philosophica Wratislaviensia, s. 77–96.

P i o t r G u t o w s k i

A Brief Intellectual Biography of Wilfrid Sellars

Keywords: *K. Ajdukiewicz, J. Bremer, A. Chrudzimski, H. Feigl, intellectual biography, R.W. Sellars, W. Sellars, T. Szubka*

This article is a slightly revised version of the first part of my introduction to the Polish translation of Wilfrid Sellars' book *Science, Perception, and Reality* (1963) which was published in 2023. I discuss and comment on the facts of Sellars' life, relying on his *Autobiographical Reflections* and the memoirs of his students and friends that appeared after his death. I list Sellars' most important books, with special emphasis on his references to the works of Polish philosophers that he knew, especially K. Ajdukiewicz. I also list the most important books on Sellars' philosophy and works on various aspects of his thought authored by contemporary Polish philosophers such as J. Bremer, T. Szubka, A. Chrudzimski.